

СЎЗ САЊАТИ ХАЛҚАРО ЖУРНАЛИ

7 ЖИЛД, 2 СОН

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ИСКУССТВО СЛОВА

ТОМ 7, НОМЕР 2

INTERNATIONAL JOURNAL OF WORD ART

VOLUME 7, ISSUE 2

СЎЗ САНЪАТИ ХАЛҚАРО ЖУРНАЛИ

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ИСКУССТВО СЛОВА | INTERNATIONAL JOURNAL OF WORD ART

№2 (2024) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9297-2024-2>

Бош муҳаррир:
Тўхтасинов Илҳом
п.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Бош муҳаррир ўринбосари:

Главный редактор:
Тухтасинов Илхом
д.п.н., профессор (Узбекистан)

Заместитель главного редактора:

Editor in Chief:
Tuhtasinov Ilhom
DSc. Professor (Uzbekistan)

Deputy Chief Editor

ТАҲРИРИЙ МАСЛАҲАТ КЕНГАШИ

Назаров Бахтиёр
академик. (Ўзбекистон)

Якуб Умарўғли
ф.ф.д., профессор (Туркия)

Алмаз Улви Биннатова
ф.ф.д., профессор (Озарбайжон)

Бокиева Гуландом
ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Миннуллин Ким
ф.ф.д., профессор (Татаристон)

Махмудов Низомиддин
ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Керимов Исмаил
ф.ф.д., профессор (Россия)

Жўраев Маматкул
ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Куренов Рахиммаед
к.ф.н. (Туркменистон)

Кристофер Жеймс Форт
Мичиган университети (АҚШ)

Умархўжаев Мухтор
ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Мирзаев Ибодулло
ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Болтабоев Ҳамидулла
ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Дўстмухаммедов Хуршид
ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Лиходзиевский А.С.
ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Сиддикова Ирода
ф.ф.д., профессор (Ўзбекистон)

Шиукашвили Тамар
ф.ф.д. (Грузия)

Туробов Бекпулат
масбул котиб, PhD, доцент
(Ўзбекистон)

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

Назаров Бахтиёр
академик. (Узбекистан)

Якуб Умар оглы
д.ф.н., профессор (Туркия)

Алмаз Улви Биннатова
д.ф.н., профессор (Азербайджан)

Бакиева Гуландом
д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Миннуллин Ким
д.ф.н., профессор (Татарстан)

Махмудов Низомиддин
д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Керимов Исмаил
д.ф.н., профессор (Россия)

Джураев Маматкул
д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Куренов Рахыммаед
к.ф.н. (Туркменистан)

Кристофер Жеймс Форт
Университет Мичигана (США)

Умархаджаев Мухтар
д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Мирзаев Ибодулло
д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Балтабоев Ҳамидулла
д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Дустмухаммедов Хуршид
д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Лиходзиевский А.С.
д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Сиддикова Ирода
д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Шиукашвили Тамар
д.ф.н. (Грузия)

Туробов Бекпулат
отв. секретарь, PhD, доцент
(Узбекистан)

EDITORIAL BOARD

Bakhtiyor Nazarov
academician. (Uzbekistan)

Yakub Umarogli
Doc. of philol. scien., prof. (Turkey)

Almaz Ulvi Binnatova
Doc. of philol. scien., prof. (Azerbaijan)

Bakieva Gulandom
Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Minnulin Kim
Doc. of philol. scien., prof. (Tatarstan)

Mahmudov Nizomiddin
Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Kerimov Ismail
Doc. of philol. scien., prof. (Russia)

Juraev Mamatkul
Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Kurenov Rakhimmamed
Ph.D. Ass. Prof. (Turkmenistan)

Christopher James Fort
University of Michigan (USA)

Umarkhodjaev Mukhtar
Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Mirzaev Ibodulla
Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Boltaboev Hamidulla
Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Dustmuhammedov Khurshid
Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Lixodzievsky A.S.
Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Siddiqova Iroda
Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)

Shiukashvili Tamar
Doc. of philol. scien. (Georgia)

Turobov Bekpulat
PhD Ass. prof. Senior Secretary
(Uzbekistan)

PageMaker | Верстка | Саҳифаловчи: Хуршид Мирзахмедов

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; E-mail: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; E-mail: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

1. Cho'liyevich Ne'matilla Oripov HAYKALTAROSHLIK SAN'ATIDA QADRIYATLAR IFODASINI IDROK ETILISHI.....	5
2. Khurshida Narkhodjayeva, J. Ismatova TERMINOLOGICAL LEXICOGRAPHY IS A REFLECTION OF THE DEMAND OF THE TIME AND THE DEVELOPMENT OF LINGUISTICS.....	9
3. Saliyeva Nigora Ikromovna, Djurayev Dilshod Mamadiyarovich O'ZBEK TALABALARINING HSK 5-DARAJASI 写作“YOZUV” BO'LIMINI TOPSHIRISHDA YO'L QO'YGAN LEKSIK XATOLARI TAHLILI.....	13
4. Mamajonov Muhammadjon Yusubjonovich MULOQOT BOSQICHLARINING PSIXOLINGVISTIK TALQINI.....	22
5. Achilova Nurxon Normammedovna QADIMGI XITOIY MIFOLOGIYASIDA AJDARHOLAR VA ULARNING TURLARI.....	28
6. Mirzayeva Mahliyo G'ayrat qizi U. SHEKSPIR “OTELLO” VA M. SHAYXZODA “MIRZO ULUG'BEK” ASARLARIDA BOSH QAHRAMONLAR SHAXSIYATI VA EMOTSIONAL HOLATINING QIYOSIY TAHLILI.....	33
7. Mohinur Baratboyevna Nizomova NUTQIY MULOQOTDA PEDAGOGIKAGA OID TERMINLAR ORQALI YUZAGA KELADIGAN “PEDAGOGIK TIL KONTAKTI” TUSHUNCHASI VA UNING TASNIFI (INGLIZ VA O'ZBEK TILLARI MISOLIDA).....	38
8. Maftuna Do'smurod qizi Elmirzayeva INGLIZ VA O'ZBEK TILLARDAGI IJTIMOIIY HIMOYA TERMINLARNING STRUKTUR TAHLILI.....	44
9. Шамситдинова Зебо Фазлитдиновна ВЫРАЖЕНИЕ В КИТАЙСКОМ ЯЗЫКЕ ФОРМЫ ДАВНОПРОШЕДШЕГО ВРЕМЕНИ, ОБРАЗОВАННОГО В СОВРЕМЕННОМ УЗБЕКСКОМ ЯЗЫКЕ ПРИ ПОМОЩИ АФФИКСА ПРИЧАСТИЯ -GAN.....	50
10. Озодахон Мусаева АБДУРАХИМ ПРАТОВ ШЕЪРИЯТИНИНГ ЛИНГВОДИДАКТИК ТАМОЙИЛЛАРИ.....	58
11. Минхожиддин Хожиматов, АБДУРАУФ ФИТРАТ ШЕЪРИЯТИДА МИЛЛИЙ ЎЗЛИК ВА ҚАЛЬ ИНҚИЛОБИ.....	67
12. Mirxodjaeva Gulrux Miralieva INGLIZ TILINI O'RGANISHDA MUXANDISLIK YO'NALISHI TALABALARI UCHUN SAMARALI ESLAB QOLISH USULLARI.....	77
13. Saidova Rayhon Bekmurodovna ZAMONAVIIY ADABIYOTDA SHE'R VA SHOIRLIK MASALASINING BADIY-ESTETIK TALQINI.....	83
14. Nazarova Dildora Ithomovna ZAMONAVIIY SHE'RIYATDA VAZNLAR RANG-BARANGLIGI.....	89
15. Farkhodova Shahzoda Umidkizi THE PRINCIPLE OF POLITENESS IN SPEECH ADAPTATION.....	96
16. Taxmina Yunusovna Mukaramkhodjayeva SEMANTIC RELATIONSHIPS OF PHRASEOLOGICAL UNITS IN ENGLISH: POLYSEMY AND HOMONYMY.....	102
17. Isoqova Feruza Shamsiddin qizi INGLIZ TILIDA SIYOSIY DISKURSNING LINGVISTIK XUSUSIYATLARI.....	106
18. J.Ro'ziyev BO'LAJAK TASVIRIIY SAN'AT O'QITUVCHILARINING KASBIY KOMPETENSIYASINI SHAKLLANTIRISHDA KOMPOZITSIYANING O'RNI VA AHAMIYATI.....	111

19. Islomova Madina Asqarovna NEMIS MATBUOT MATNLARIDA KOMIZMNING TURLARINING QO'LLANILISHI.....	114
20. Hamroyeva Maftuna Rasulovna LAQABLARNING ANTROPONIMIK BIRLIK SIFATIDA LISONIY TIZIMDAGI O'RNI VA SOTSIOPRAGMATIK XUSUSIYATLARI.....	122
21. Dushanova Nargiza Mamatkulovna THE DEVELOPMENT OF HIGHER-ORDER COGNITIVE COMPETENCIES THROUGH THE PHENOMENON- BASED LEARNING APPROACH.....	127
22. Mardanova Guljahon Furqatkizi EXPRESSION OF THE CONCEPT OF "WEALTH" IN PAREMIOLOGICAL UNITS OF UZBEK LANGUAGE..	135
23. Mardonova Sitara Mardonovna SEMANTIC DEVELOPMENT OF THE VERBS "FEORRIAN, FYRSIAN, FEORSIAN" AND VERBS OF DIRECTION, WHICH ARE INCLUDED IN 4 CATEGORIES OF OLD ENGLISH.....	141
24. Mamajonov Muhammadjon Yusubjonovich MULOQOT BOSQICHLARINING PSIXOLINGVISTIK TALQINI.....	149
25. Бўронов Назим ФЕЙК ВА ДЕЗИНФОРМАЦИЯГА ҚАРШИ КУРАШИШДА МЕДИАСАВОДХОНЛИКНИНГ ВАЗИФАЛАРИ.....	155
26. Narzullaeva Diyora Zayniddin kizi STRUCTURAL ANALYSIS OF POTTERY TERMINOLOGY IN DIFFERENT LANGUAGE SYSTEMS.....	161
27. Islombek Raxmonberdiyev Ilxom o'gli SAMYUEL F. HANTINGTON SIVILIZATSIYALAR TO'QNASHUVI PARADIGMASI IJTIMOY-FALSAFIY TAHLILI.....	167
28. Bobonazarova Gulxayo Habibulla qizi KOGNITIV TILSHUNOSLIKNING KELIB CHIQISHI VA UNGA HISSA QO'SHGAN TILSHUNOSLAR.....	176
29. Eshimova Sharofat Kenjaboyevna, Davlatova Komila Abdusattorovna KOREYS TILIDAGI METAFORA HODISASIDA KO'CHMA MA'NOLI SO'ZLAR XUSUSIDA.....	181
30. Kuvondikova Gavhar Isomiddinovna TALABALAR NUTQINING TA'LIMIY KORPUSINI YARATISHNING NAZARIY MASALALARI.....	189
31. Burxonov Utkir Farxod o'g'li ISPAN TILIDAGI ARABIZMLARNING FONETIK TASNIFI.....	197
32. Muxamedjanova Sh.B. XITOIY TILIDA INTERNET LINGVISTIKASI XUSUSIYATLARI.....	201

16. Норриск 2004 — Норриск Н. Р. Нон-вербал хумор анд жоке перформансе //Хумор. 2004. Вол. 17. № 4 .Yumor: do i posle ironii 253
17. Hutcheon 1994 — Hutcheon L. Irony's Edge: The Theory and Politics of Irony. L.; N.Y., 1994.

ISSN: 2181-9297

www.tadqiqot.uz

INTERNATIONAL JOURNAL OF WORD ART

Hamroyeva Maftuna Rasulovna

Buxoro davlat universiteti,
O'zbek tilshunosligi va jurnalistika
kafedrasi dotsenti, f.f.f.d. (PhD)
g-mail: maftuna130193@gmail.com
ORCID 0000-0002-6008-4678

LAQABLARNING ANTROPONIMIK BIRLIK SIFATIDA LISONIY TIZIMDAGI O'RNI VA SOTSIOPRAGMATIK XUSUSIYATLARI

 <https://doi.org/10.5281/zenodo.13235853>

ANNOTATSIYA

Maqolada laqablarning badiiy asar tilida pragmalingvistik, sotsiolingvistik, linvomadaniy qirralarni ochishga xizmat qilishi haqidagi fikr-mulohazalar misollar asosida izohlangan.

Ism – inson ruhiyatini ifodalovchi vosita, ishonch ifodachisi sanaladi. Yozuvchi badiiy asarlaridagi ba'zi insonlar ismi bilan tug'ildi, ba'zilar ismi bilan ulg'aydi, ba'zilar esa ismiga mos yashadi. Ko'rinadiki, badiiy asarlarda qo'llangan kishi ismlari, umuman, atoqli otlar faqat nominativ vazifa emas, balki bir qancha funksional-uslubiy xususiyatlarni ham ifodalashga xizmat qiladi. Laqablarni esa uslubiy sema ifodalovchi unsur sifatida baholash mumkin. Maqolada badiiy asarlarda qo'llanilgan laqablardan misollardan keltirilib ularning lingvistik xususiyatlari to'g'risida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar. Til, onomastika, antroponimika, sema, tilshunoslik, ism, nominativ, lingvistik, uslub, badiiy, yozuvchi.

Хамроева Мафтуна Расуловна

Бухарский государственный университет,
Узбекское языкознание и журналистика
доцент кафедры, ф.ф.ф.д. (Кандидат наук)
g-mail: maftuna130193@gmail.com
ORCID 0000-0002-6008-4678

РАСПОЛОЖЕНИЕ И СОЦИОПРАГМАТИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА НИКАМИ КАК АНТРОПОНИМНЫХ ЕДИНИЦ В ЯЗЫКОВОЙ СИСТЕМЕ

АННОТАЦИЯ

В статье на основе примеров поясняется мнение о том, что прозвища служат для раскрытия прагмалингвистических, социолингвистических, лингвокультурных аспектов в языке художественных произведений.

Имя считается средством выражения человеческой психики, выражением доверия. Кто-то в творчестве писателя родился со своими именами, кто-то вырос со своими именами, кто-

то жил согласно своим именам. Представляется, что личные имена, употребляемые в художественных произведениях, в целом имена собственные, выполняют не только номинативную функцию, но и выражают ряд функциональных и стилистических особенностей. Прозвища можно оценивать как элемент, представляющий стилистическую тему. В статье приведены примеры прозвищ, используемых в произведениях искусства, и предоставлена информация об их языковых особенностях.

Ключевые слова. Язык, ономастика, антропонимия, сема, лингвистика, имя, номинатив, языковой, стиль, художественный, писатель.

Khamroyeva Maftuna Rasulovna

Bukhara State University,

Uzbek linguistics and journalism

associate professor of the department, f.f.f.d. (PhD)

g-mail: maftuna130193@gmail.com

ORCID 0000-0002-6008-4678

LOCATION AND SOCIOPRAGMATIC CHARACTERISTICS OF NICKNAMES AS ANTHROPONYMOUS UNITS IN THE LINGUISTIC SYSTEM

ABSTRACT

In the article, the opinion that nicknames serve to reveal pragmalinguistic, sociolinguistic, lingucultural aspects in the language of artistic works is explained on the basis of examples.

The name is considered a means of expressing the human psyche, an expression of trust. Some people in the writer's artistic works were born with their names, some grew up with their names, and some lived according to their names. It seems that personal names used in artistic works, in general, proper nouns, serve not only a nominative function, but also express a number of functional and stylistic features. Nicknames can be evaluated as an element representing a stylistic theme. The article gives examples of nicknames used in works of art and provides information about their linguistic features.

Keywords. Language, onomastics, anthroponymics, sema, linguistics, name, nominative, linguistic, style, artistic, writer.

Kirish. Zamonaviy tilshunoslikning muhim amaliy masalalaridan biri badiiy asar tilini o'rganish bo'lib, bu shoir yoki yozuvchining o'ziga xos badiiy vositalarini aniqlash bilan tilda bu vositalardan samarali foydalanishga yordam beradi. Har bir yozuvchi, shoirning o'ziga xos yo'li, badiiy uslublari, tili bo'ladiki, u umumxalq tili qonuniyatlarga bo'ysunadi, unga asoslanadi. Shuningdek, yozuvchi, shoir umumxalq tilidagi ifodalash vositalaridan o'zicha foydalanadi. Bu esa badiiy til masalasida bir qancha o'z yechimini kutayotgan muammolarning o'rganilishiga yoxud adabiy til ravnaqiga sezilarligina ta'sir ko'rsatadi. Shu jarayonda muallifning asarda antroponimik birlik bo'lgan laqablardan foydalanishida ham o'ziga xoslikni ko'rishimiz mumkin. Xususan, badiiy asarda qo'llangan laqablarni amaliy jihatdan o'rganish va tatbiq qilish alohida ahamiyat kasb etadi. Ular asar tilining milliylikka va xalq turmush tarzi-yu urf-odatlariga qay darajada bog'liqligi, mosligini ko'rsatib beruvchi vosita sanaladi.

Laqab termini grek tilidan o'zlashgan bo'lib, psevdos – yolg'on, uydirma + onoma – nom ma'nosini anglatadi. N.V.Podolskaya psevdonimni uydirma, o'ylab topilgan nom, soxta nom ma'nolarida tushuntirgan[3,40].

Ism va laqablar tilda real mavjud nomlardir. Ism va laqab orasida quyidagi farqlar bor:

1. Har bir odamning alohida shaxsiy ismi bo'lishi shart. Ammo laqabi bo'lishi, albatta, shart emas.

2. Ism bolaga chaqaloqlik davridan beriladi. Laqabning qo'yilish payti aniq va qat'iy emas. U kishi umrining turli davrida ma'lum asos, sababga ko'ra qo'yiladi.

3. Kishining ismi, asosan, bitta bo'ladi, laqabi esa birdan ortiq bo'lishi mumkin[2,54].

Laqab soʻzi “Navoiy asarlari lugʻati”da izohlanmagan. “Navoiy asarlari tilining izohli lugʻatida “laqab – laqab, nom” deyilgan sodda izoh mavjud, “alqob” – 1) nomlar, taxalluslar; 2) sifatlash, maqtash soʻzlari” deb izoh berilgan.

Laqablar funksional-nominativ vazifadan tashqari, uslubiy vazifa ham bajara oladi. Shunga koʻra, oʻzbek tilida mavjud boʻlgan laqablar badiiy adabiyot tilida uslubiy badiiy vosita sifatida qoʻllanadi. Badiiy adabiyot tiliga kirgan laqablar asarda ishtirok etuvchi asar qahramonlari, personajlarining xarakterini ochishda, ularni satirik, yumoristik vaziyatlarda tasvirlashda, asar tiliga emotsional-ekspressiv ruh bagʻishlashda muhim rol oʻynaydiki, laqablarning uslubiy xususiyatlari badiiy tilda, ayniqsa, shaxslarning salbiy xususiyatlarini tasvirlash, asar qahramonlarining, qolaversa, yozuvchining laqab egasiga munosabatini ifodalashda juda qoʻl keladi.

Asosiy qism. Tohir Malikning “Devona” qissasidagi laqablarning qoʻllanilishi sababini ifoda etuvchi parchaning tahlili: Jarchilar Buxoro saltanatida “Shakkok” paydo boʻlgani, Vobkent minorasi sirtida tik yurgani, amir hukmi bilan bugun uning ulkan minoraga roʻpara qilinajagini kallayi saharlab fuqaroga maʼlum etdilar [13,6].

Adib Lukn deb nomlangan oʻzga sayyoralikni “Shakkok” deb ataydi: “Kemaning uchburchak shaklidagi asosiy xonasida Buxoro xalqini sarosimaga solgan “Shakkok” – Tang sayyorasining elchisi Lukn boshini egib oʻtirardi” [13,8]. Ijodkor qahramonga uning yer haqidagi nojoiz fikrlari sababli shu laqabni qoʻygan.

Rhaq obrazi esa Tabib afandi va Mirzavoy deb tilga olinadi: Burni anchayin beoʻxshov, qulogʻi esa, aksincha, kichik, koʻzlari botiqroq, rangi oq-sariqqa moyil, dam haddan ziyod sekin, dam sakraguday boʻlib yuradigan Rhaq “Tabib afandi” degan nom bilan tez orada el ogʻziga tushdi [13,17]. Bu obraz yerga ikkinchi bor kelganida “Tabib afandi” nomidan voz kechib, shifokor sifatida kasalxonaga ishga kiradi. Shunda ismini Mirzaqayum Toʻxtamirzayev deb oʻzgartiradi: Rhaq bir necha kun Buxoroda boʻlib, oʻzgarishlarning barchasini fahmlab oldi. Endi u “Tabib afandi”ning “kuni tugaganini” bilardi. Shuning uchun kiyimlarini oʻzgartirib oldi. – Ha, bor. Ismim Mirzaqayum. Mirzaqayum Toʻxtamirzayev. – Boʻpti, qishloqchasiga Mirzavoy, deyaveramiz. Maʼqulmi, ketdik” [13,245]

Qoʻllangan Mirzavoy ismini laqab yoki taxallus deb emas, qisqartma ism sifatida uchinchi hodisa deb atash mumkin.

Asarda oʻzligini yoʻqotgan Sabohiddin obraziga nisbatan Devona laqabi ishlatiladi: U yangi orttirgan oʻrtoqlari bilan kun boʻyi Devonani ermaklab yurdi... Umida jinni ham biron narsadan xafa boʻlar, deb sira oʻylamagan edi [13,248].

Bu obraz boshqa oʻrinda Moʻylov deb ham tilga olingan: Demak, kelishdik. Xizmatdan soʻng Dilmurod Musayev rahbarligidagi vrachlar delegatsiyasi Moʻylov hazrati oliylarini lutfan ishga taklif etgani boradi [13,203]. Bunday laqab qoʻyilishiga qahramonning tashqi koʻrinishi sabab boʻlgan.

Ijodkor asarlarida laqablarga izoh bergan oʻrinlar bor: Ikkalasi baravar ovoz bergan odamga qarashdi. Ular qamoqxonada “Ayiq” degan laqabni olgan, kelbati chindan ham ayiqni eslatuvchi, feʼli esa quturgan itnikidek boʻlgan bu badaxloq odamning shu tomonga kelayotganini koʻrishgan, ammo nariga oʻtib ketar, deb oʻylashgan edi. Chunki “Ayiq”ning shu paytgacha ular bilan ishi boʻlmagan edi. Ular javob berishga ulgurishmadi. “Ayiq”ning uzun qoʻli choʻzilib, Mirhosilning yoqasidan oldi. Rahmatulloh hayhaylab turgunicha Mirhosil bir-ikki musht yedi. Rahmatulloh “Ayiq”ning chayir qoʻllariga yopishdi. Lekin birodarini ajrata olmadi. “Ayiq” soʻkindi-da, tizzasi bilan uni turtib yubordi. Rahmatulloh tisarilib yiqildi, chakkasini soʻri qirrasiga urib olib, bir necha nafas hushini yoʻqotdi. Oʻziga kelganida “Ayiq” vazifasini ado etib boʻlib, joyiga qarab qaytib borardi [13,215].

Demak, ijodkor laqabdan obrazning tashqi koʻrinishi, harakati yoxud xarakter xususiyatini koʻrsatish uchun foydalanadi.

“Ov” qissasida “Komissar” va “Qizil komandir” deb nom olgan obrazlar borki, ularning qoʻllanilish sababi yozuvchi tomonidan quyidagicha izohlanadi: Mirhosil sezib yuribdi: Rahmatulloh komissarni yoqtirmaydi. Shundan boʻlsa kerak, uning takliflariga bepisand qaraydi. Qochishdan qoʻrqadimi yo komissarga ishonmaydimi? Barakda uni hech kim ismi bilan chaqirmaydi. Hamma “Komissar” deydi. Mirhosil uning chindan komissar boʻlgan-boʻlmaganini bilmaydi. Ammo katta papka qoʻltiq lab izvoshlarda, soʻng avtomobilda kerilib oʻtirganini koʻrgan” [11,7]. Adib bunday

sotqin kimsalarni umumiy tarzda lavozim bilan atagan. O'sha davrdagi bu kasb egalarining aksariyati o'z lavozimini hurmat qilmaydigan, kasbiy burchini suiiste'mol qiluvchi shaxs ekanligiga yoxud uning o'zini tutishi va yurish-turishiga ishora qilmoqchi bo'lgan: Sotilishi bu qadar oson bo'lgan odam qanday komissarlik qilgan, odamlarni nimalarga dav'at etgan, bunga ergashganlar qanday ahmoqlar ekan? [11,10] Demak, bu obrazga nisbatan qo'llangan laqab piching, kinoya, kesatiq ma'nolarini ifodalash uchun qo'llangan bo'lishi ehtimoldan xoli emas.

Jamiyatda laqablar shaxs nomini siqib chiqarish holatlari ham uchraydi. Bunda laqab o'sha shaxsni ko'rsatuvchi ismga aylanadi. Laqab kishi ismisiz ham o'sha shaxsni ko'rsata olishi va nutqiy vaziyatda o'sha odam anglanishi mumkin. Bu holatni asarda o'rinli qo'llash esa ijodkorning o'ziga xos mahoratini belgilaydi. Asar tilini jonli xalq tili bilan yaqinlashtiradi, milliy xalqona ruh baxsh etadi. Masalan, Qaysarligi oqibatida Sohob yana ikki marta kaltaklanib, og'riq azobidan ihrab o'tirganda unga "Qorakuya" laqabli odam yaqinlashdi.. Sohob gaplashgisi kelmay, yuzini burgan edi, "Qorakuya" temirdek barmoqlari bilan uning iyagini ushlab, o'ziga qaratdi. – Ha... To'g'ri, Minullinni tanimasligingiz mumkin, lekin "Qozon" deganni bilishingizni rad etolmasangiz kerak [11,60]. Ushbu misollarda Qorakuya, Minullin va Qozon nutqiy vaziyatda shaxs nomining funksiyasini ham bajargan.

Laqablardan badiiy detal sifatida foydalanish bo'yicha Tohir Malik ijodida "Murdalar gapirmaydilar" qissasi alohida o'ringa ega. Jumladan, qissada Puchoqburun, Eshshak, Bublik, Maymun, Bifshteks, Kum, Hamzat, Murik, Cho'mich, Olov, Shimol, Garbuz, Oqqush, Janjal, Kalina, Qo'tos, Koshak, Zolotoy, Gogik, Gobelyan, Udav, Kato, Kuyov, Yo'lbars, Sibir, Avliyo, Mur kabi 30ta laqab qo'llangan. Bu laqablarning ba'zilarining qo'llanish sababi adib tomonidan asarning turli o'rinlarida izoh tarzda aytib o'tilgan:

1. Pachoqburunning faqat burni emas, bilimi ham pachoqqina edi.
2. O'chir deyapman! Menga qara, qaysarliging uchun senga "Eshshak" deb laqab berishgan. Xo'sh eshshakligingcha qolasanmi yo biz aytgan yo'lga yurasanmi?
3. Mushaklari o'ynab turgan baland bo'yli yigit hayallamadi. Har qanday raqibini qiymalab tashlashga qodir bo'lgani uchun "Bifshteks" laqabini olgan bu yigit Tengizning birgina imosidan maqsadini anglab, jangga hozirlandi.
4. "Bu jonivor o'z nomi bilan Murik! Sen esa uni itpashshaga o'xshatyapsan. Itpashshalarni ranjitma [12,484]

Bu kabi laqablar qissada muhit (o'g'rilar) koloritini ko'rsatish hamda insoniyligini yo'qotgan, nomga noloyiq kimsalargina jamiyatda laqab bilan atalishga loyiqlikini ifodalash uchun qo'llangan. Chin musulmon esa insoniylikni yo'qotmaydi va laqab bilan nomlanishi mumkin emas. Chunki islomiy e'tiqod bo'yicha insonga laqab qo'yish joiz ish emas. Uni nomi bilan atash maqbul. Zero, Hazrat Alisher Navoiy "Farhod va Shirin"da shunday deydi: "Al-asmou tanzilu min-as-samo", ya'ni "Ismlar osmondan tushadi". Tasavvuf ahli nomning ma'noli va ko'rkam bo'lishi haqida gapirar ekan, kishilarning bir-biriga laqablar, haqoratli nomlar qo'yishini va odamni o'sha laqab bilan atashni nihoyatda qoralaydi. Ushbu fikrlar muqaddas Qur'oni Karimdagi mana bu oyatda yorqin ifodalangan: "O'zlarigizni (ya'ni bir-birlaringizni) mazax qilmanglar va bir-birlaringizga yomon laqablar qo'yib olmanglar! Iymondan keyin fosiqlik bilan nomlanish (ya'ni mo'min kishining yuqorida man qilingan fosiqona ishlar bilan nom chiqarishi) naqadar yomondir! Kim tavba qilmasa, bas, ana o'shalar zolim kimsalarning o'zlaridir" (Hujorot surasi. 2-oyat).

Islomiy va dunyoviy ilmni puxta egallagan adib ana shu g'oyaga tayanib ish ko'rgan. Inson degan nomga noloyiq kishilarni laqab bilan atagan. Bu holatni Tohir Malikning "Talvasa", "Shaytanat" asarlari misolida ham ko'rish mumkin: 1. Ustozlari Bo'ronga laqab berishda yanglishishmagan: bo'ron kuchga kirib, daraxtlarni ildiz-pildizi bilan qo'porib tashlashi arafasida tabiat ajib bir osudalikka bandi bo'ladi [9,39]. 2. Yo'q, bosqinchilik emas, hozircha mehmondorchilik, – dedi Akula ishshayib. Shunda uning laqabiga sabab bo'lgan so'yoq tishi ko'rinib, xaridor ijirg'andi [9,42]. 3. To'rtinchi kuni bozorga tushib, Kesakpolvonga duch keldi. 4. Tomonlar orasidagi muzokara yakun topgach, Chuvrindi Asadbekning topshirig'iga ko'ra G'ilayga "Men bilan yurasan", dedi. G'ilay bu amrga bo'ysunmaganday Kesakpolvonga qaragan edi, u "Boraver, seni o'zim topaman", degan ma'noda imlab qo'ydi [10,634].

СЎЗ САНЪАТИ ХАЛҚАРО ЖУРНАЛИ

7 ЖИЛД, 2 СОН

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ИСКУССТВО СЛОВА

ТОМ 7, НОМЕР 2

INTERNATIONAL JOURNAL OF WORD ART

VOLUME 7, ISSUE 2

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; E-mail: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; E-mail: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000